७३ औं विश्व कुष्ठरोग दिवस भव्य रुपमा सफल पारौं ।

“कुष्ठरोगको छ ओखती, सामाजिक लान्छना र विभेद मुख्य चुनौती ”

“ 73rd world leprosy day- Leprosy is curable, the real challenge is stigma”

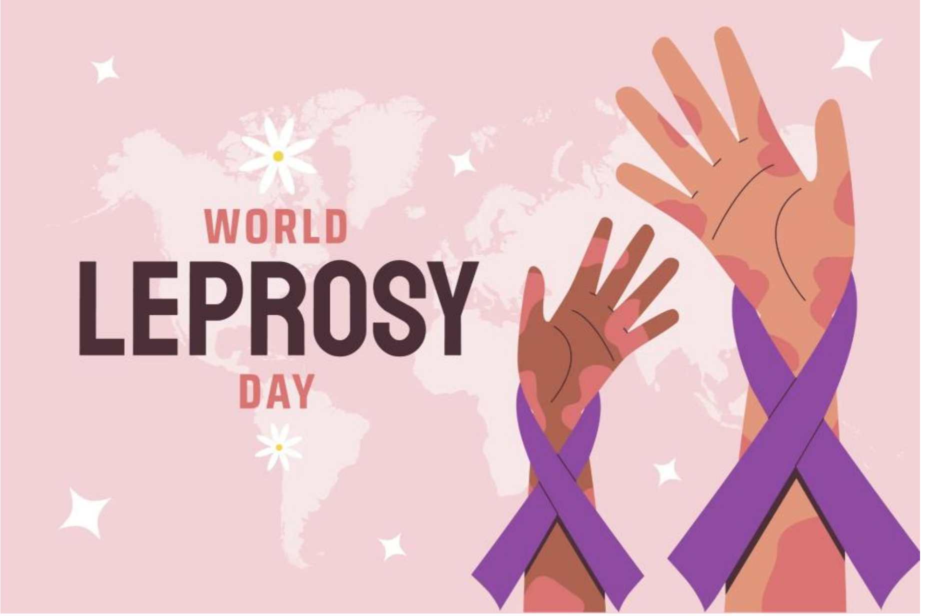

गण्डकी प्रदेश सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
प्रदेश जनस्वास्थ्य कार्यालय
कुश्मा,पर्वत, नेपाल

कुष्ठरोगको परिचय

- हिन्दु धर्म ग्रन्थ अनुसार कुष्ठरोग देवि देवताको श्राप वा पुर्वजन्मको पापको फल भनी परिभाषित गरिएको छ भने उपचार पनि देवताको आरधना र तपस्याबाट निको हुने व्याख्या गरिएको पाईन्छ ।
- कुष्ठरोग सर्व प्रथम चीनयिाँ सेनाका सिपाहीमा देखीएको हो भन्ने भनाई छ ।
- कुष्ठरोग कम सर्ने दिर्घ रोगहरु मध्ये एक सरुवा रोग हो ।

परिचय

- संसारका प्राय सबै देशहरुमा जुनसुकै धर्म मान्ने समुदाय, जाती र वर्ण, बालक देखि बृद्धसम्म जुनसुकै उमेरका मानिसहरुलाई लाग्दछ।
- उपचार नगराएमा यस रोगले शरीरको अंगभंग पनि गराउँदछ।
- यस रोगको किटाणुले मानिसको छाला, बाहिरी स्नायुहरु र श्वासप्रश्वास(Peripherial Nervus System) प्रणालीको माथिल्लो भागमा प्रभाव पार्दछ।

कुष्ठरोग सम्वन्धि तथ्यहरू

- कुष्ठरोग आँखाले देख्न नसकिने माइकोव्याक्टेरियम लेप्रे नामको सुक्ष्म किटाणुबाट लाग्ने एक प्रकारको ज्यादै कम सर्ने रोग हो ।
- यो रोग मानिसबाट मानिसमा सर्छ ।
- उपचार नगरेको कुष्ठरोग विरामीसंग लामो समयसम्म सम्पर्कमा आउने व्यक्तिलाई मुख्यतः श्वास प्रश्वासको माध्यमबाट यो रोग सर्न सक्छ ।
- शुरूकै अवस्थामा रोगको निदान र उपचार गरेमा यो रोग अरूलाई सर्दैन ।
- समयमा नै उपचार गरेमा कुष्ठरोग पूर्ण रूपमा निको हुन्छ र अपांगता हुदैंन ।

कारण

- एक प्रकारको शुक्ष्म किटाणु (Mycobacterium Lepre) बाट लाग्छ ।
- नर्वेका वैज्ञानिक Dr.G.A. Hansan ले सन्१८७३ मा यो किटाणु पत्ता लगाएका हुन ।

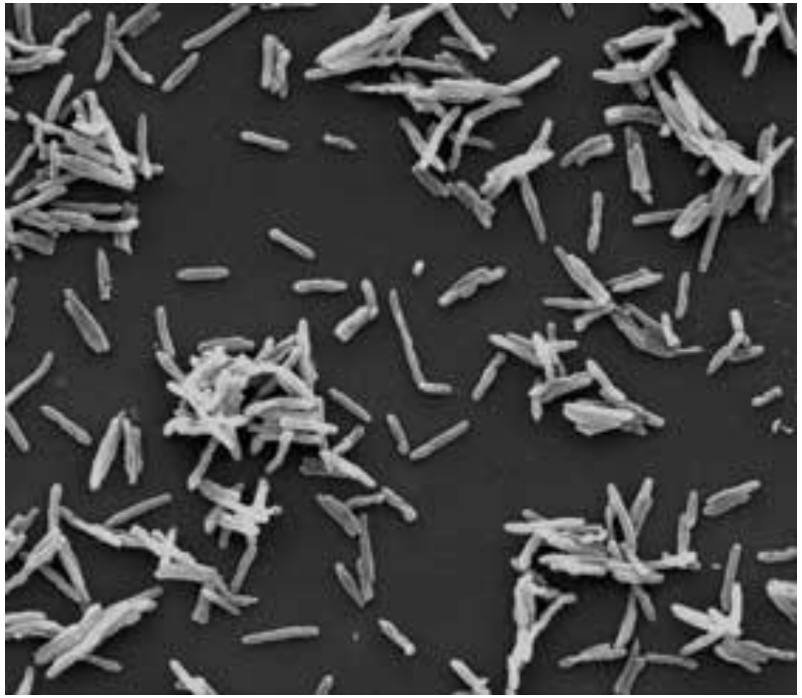

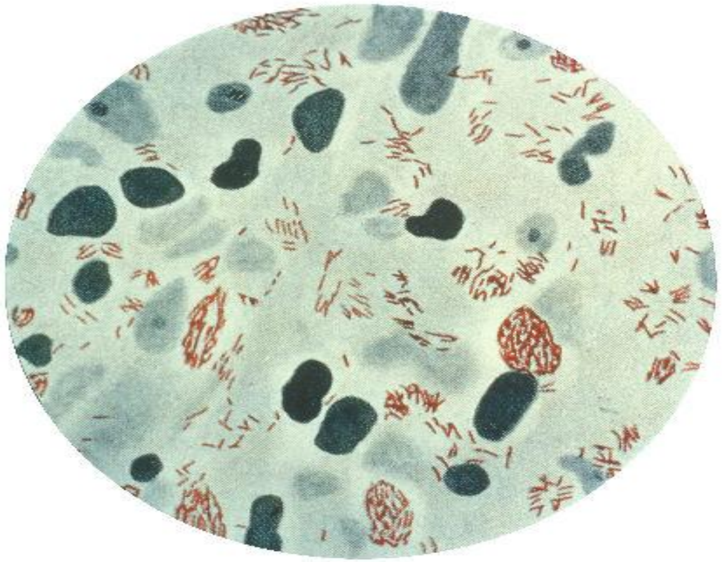

सर्ने तरिका

- यो रोगको सराई अवधी (Incubation Period) साधारणतया २–५बर्ष सम्म हुन्छ।
- यो रोग मानिसबाट मानिसमा श्वास–प्रश्वास (Droplet Infection) र सिधा सम्पर्कको माध्यमबाट सर्दछ भने हालसम्म यो रोग अन्य जनावरमा भएको पाईएको छैन।
- किरा, लामखुट्टे, झिंगा, उड्स आदिको टोकाईबाट, यौन सम्पर्क र आमाको गर्भबाट बच्चामा सर्दैन।
- बहु औषधी पुरा गरेका व्यक्तिहरुबाट कुष्ठरोग अरुलाई सर्दैन।

सर्ने तरिका

- अफ्रिकामा पाईने एक किसिमको स्तनधारी जीव अर्माडिलो(Armadillo)मा कुस्ठरोगका किटाणुहरुलाई Inoculation गराएर उमार्न सकिएको कुरा Literature हरुमा पढ्न पाईन्छ ।

कुष्ठरोगका चिन्ह र लक्षणहरू

- शरीरको कुनै भागमा छुँदा थाहा नपाउने, रातो, फुस्रो दागहरु देखा पर्नु ।
- हात खुट्टा झमझम गर्नु ।
- बाहिरी सतहका स्नायु सुन्निनु ।
- अनुहार र कानका लोती बाक्लो हुनु र गिर्खाहरू देखिनु ।
- छाला चम्किलो र बाक्लो हुनु ।
- हात खुट्टामा नदुख्ने घाउहरु देखा पर्नु ।

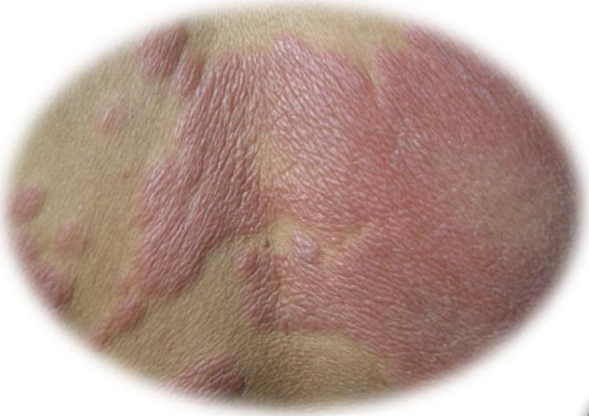

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- शरीरमा नचिलाउने लाटो, रातो तथा फुस्रो दागहरु देखा परेमा
- हात खुट्टा झमझमाएमा वा चेतना शक्ति हराएमा ।

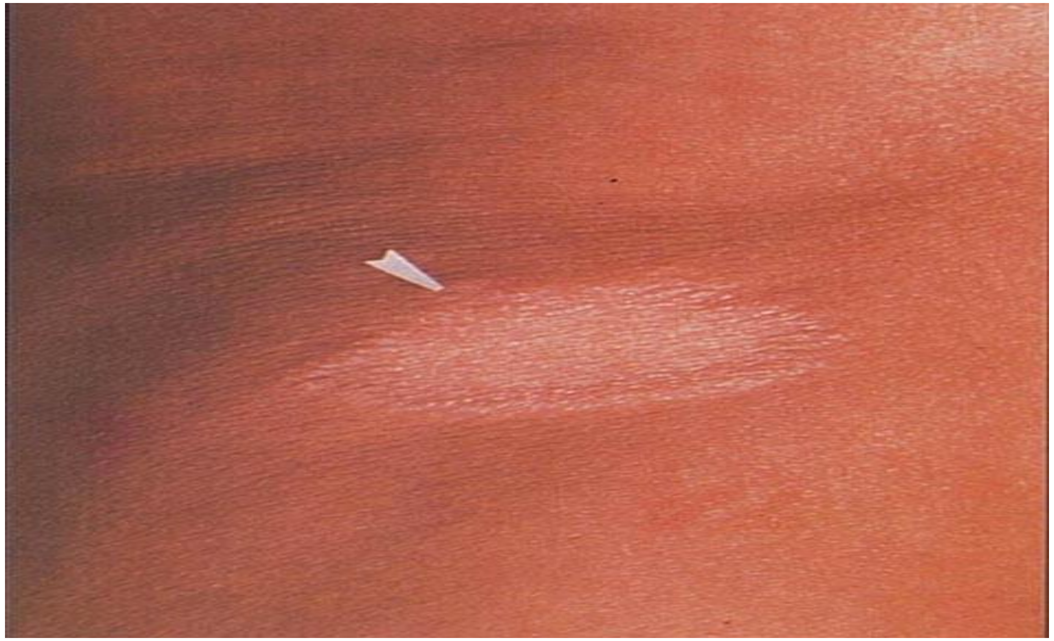

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- हात खुट्टा तथा आँखाको मांशपेशीहरु कमजोर भएमा ।
- स्नायुहरु (Peripheral Nerves) सुनियमा वा पिडा भएमा ।

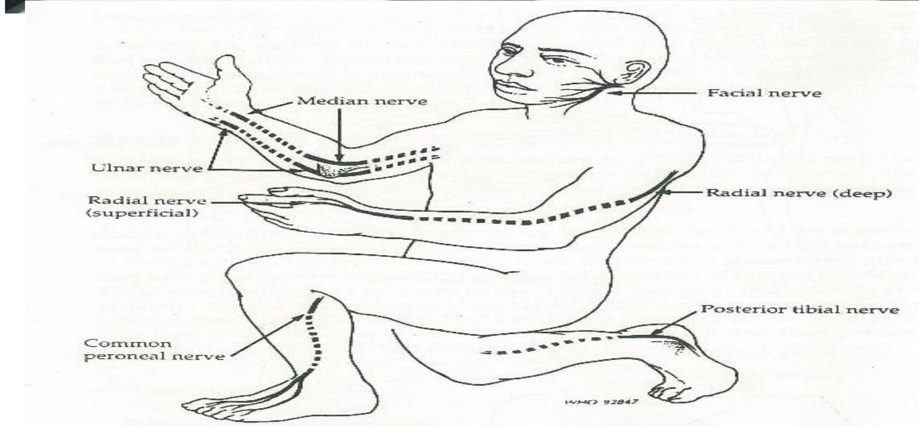

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- कानको लोती बाक्लो भएमा ।
- अनुहारको छाला रातो, बाक्लो र चिल्लो/चम्किलो भएमा ।

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- छालाको स्मियर जाँचमा कुस्ठरोगको किटाणु देखा पर्नु ।

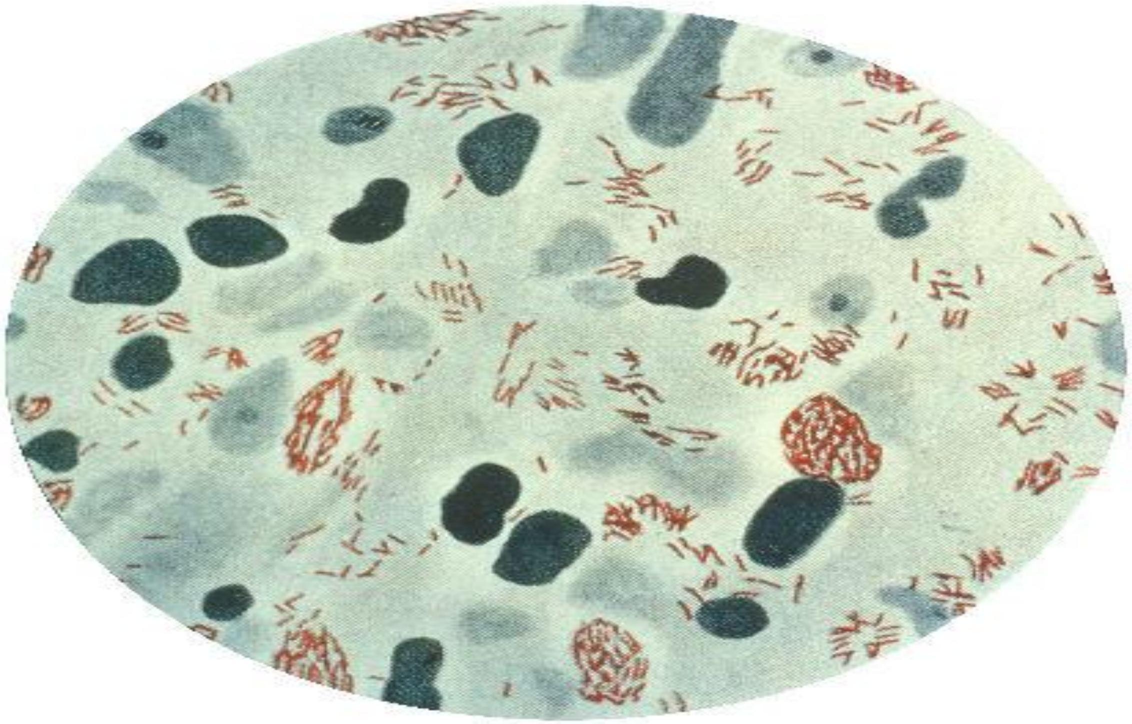

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- शरिरमा गिर्खाहरु देखा परेमा ।

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

➢ हात खुट्टामा नदुख्ने घाउहरु भएमा ।

Leprosy; ulcerated foot. L.K. Bhutani
Color Atlas of Dermatology.1986

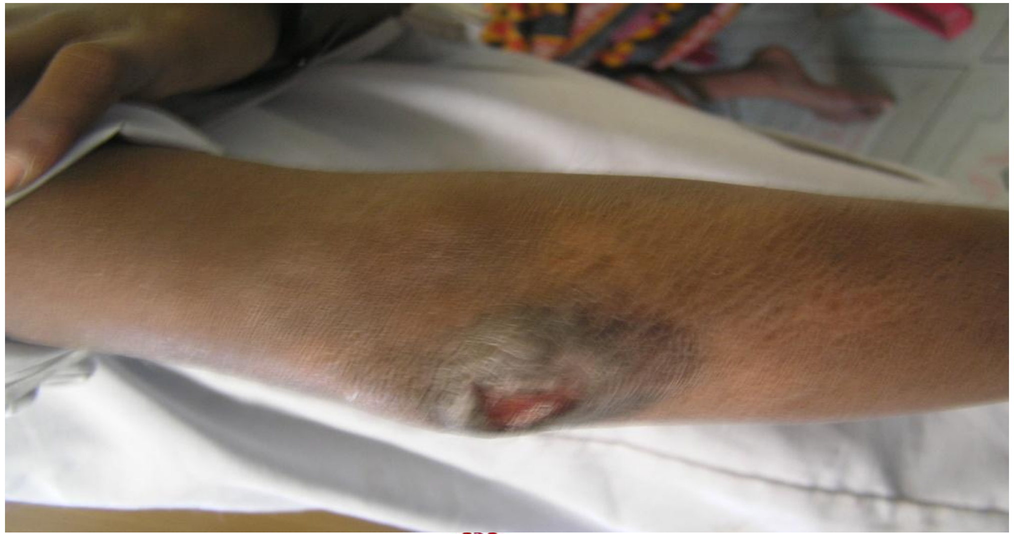

शंकास्पद लक्षण र चिन्हहरु

- हातखुट्टाको मांशपेशीहरु सुक्दै जानु र हातका औंलाहरु खुम्चंदै जानु।

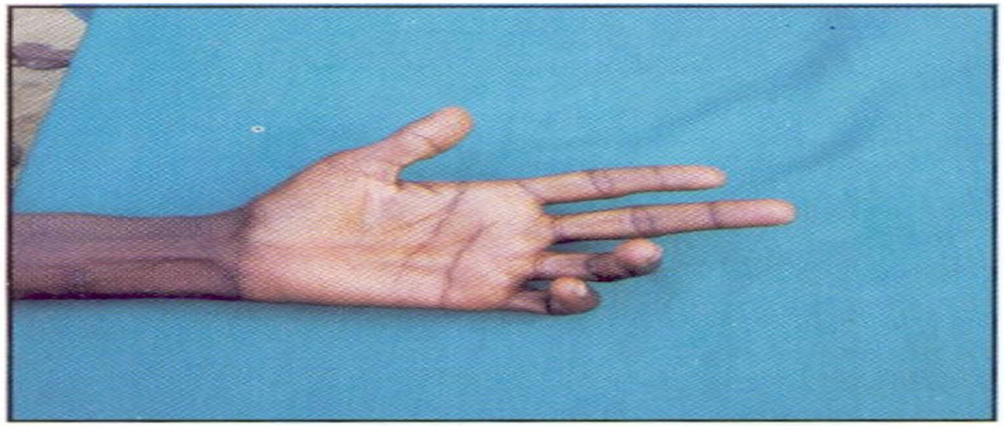

Ulnar claw

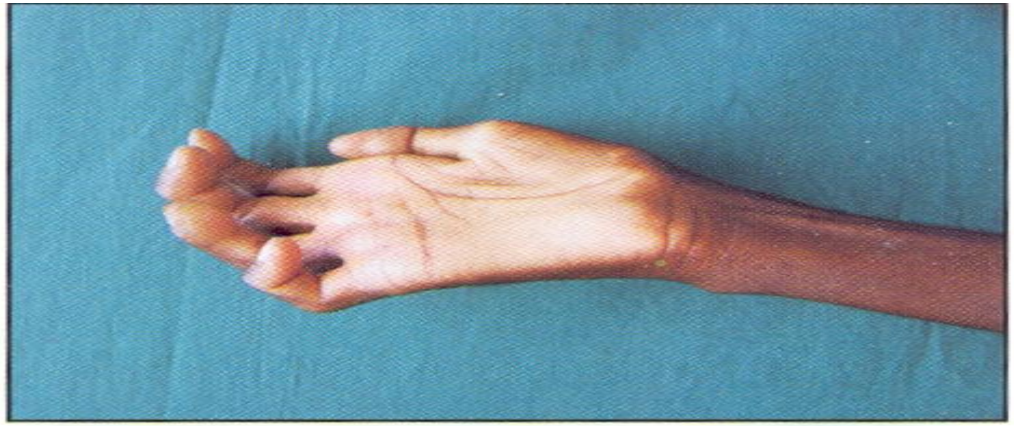

Clawing of all five fingers

कुष्ठरोग निदान गर्ने लक्षण र चिन्हहरु

- छालामा लाटो, फुस्रो वा रातो नचिलाउने दागहरु देखा पर्नु र चेतना शक्ति हराउनु ।
- स्नायूहरु (Peripheral Nerves) सुनिएर सम्बन्धित स्नायुबाट सञ्चालित भागहरुमा चेतना शक्ति हराएमा वा मांबपेशी कमजोर भएमा ।
- छालाको स्मियर जाँचमा कुष्ठरोगको किटाणु देखा पर्नु ।

कुष्ठरोगको प्रकार

चिन्ह र लक्षणको आधारमा कुस्ठररोगलाई २ भागमा बाँड्न सकिन्छ।

- **कम सर्ने खालको कुस्ठरोग (Pauci Bacillary-PB): शरीरमा १ देखि ५ वटा लाटो वा फुस्रो नचिलाउने दागहरु भएको।**
- **सर्ने खालको(Multi Bacillary-MB) :** शरीरमा ५ वटा वा सो भन्दा बढी लाटो वा फुस्रो नचिलाउने दागहरु भएमा, स्नायु सुनिएमा वा दागहरुबाट लिईएको स्मियरमा किटाणु देखिएमा।

उपचार

- परापूर्व कालमा कुष्ठरोगको औषधी पत्ता लाग्नु भन्दा पहिला यसको उपचार चल्मोग्रा भन्ने विरुवाको फलको रस (झोल) छाला भित्र लगाईन्थ्यो।
- सन् १९४० मा कुष्ठरोगको एक मात्रा औषधी Dapsone बाट कम्तीमा ५ वर्ष र बढीमा जीवनभरी प्रयोग गर्नु पर्दथ्यो।
- सन् १९८१ मा विश्व स्वास्थ्य संगठनले कुष्ठरोगमा बहु औषधी उपचार पद्धती (Multi Drug Therapy-MDT) शुरु गरेर कुष्ठरोगको उपचारमा नयाँ आयाम थपियो।
- नेपालमा सन् १९८२ बाट बहु औषधी उपचार पद्धती (Multi Drug Therapy-MDT) शुरु भयो।

उपचार

- लक्षण तथा चिन्हहरु देखा परेमा तुरुन्त स्वास्थ्य कार्यकर्तालाई देखाई बेलैमा नियमित उपचार गराएमा र नियमित औषधि सेवन गरेमा कुष्ठरोग पूर्ण रुपले निको हुन्छ र अंगभंग हुनबाट बच्न सकिन्छ ।
- नेपालमा बहु औषधी शुरु गरे देखि हालसम्म १,७१,००० जना भन्दा बढीलाई कुष्ठरोग निको बनाउन सकिएको छ ।
- कम सर्ने खालको कुष्ठरोग (Pauci Bacillary-PB): ६ महिना
- सर्ने खालको कुष्ठरोग (Multi Bacillary-MB) : १२ महिना नियमित औषधी सेवन गर्नुपर्छ ।

उपचार नगरे के हुन्छ

- कुष्ठरोगको किटाणुले छाला र खास गरेर हात, खुट्टा र अनुहारका स्नायूहरुमा असर गर्ने हुँदा चोटपटक लाग्ने र तातो चिसोको असर थाहा हुँदैन ।
- साधरण चोटपटक वा पोलेको घाउ निको हुन धैरै समय लाग्दछ जसले गर्दा औंलाहरु खुम्चने र झर्ने हुँदा अंगभंग हुने र आँखामा चोटपटक लाग्दा अन्धो समेत हुन सक्छ ।
- समयमा उपचार नगरेमा कुष्ठरोगका किटाणुहरुले हातखुट्टा र आँखामा असर गर्दछ ।

स्नायूको क्षति र असमर्थताको चरणहरु

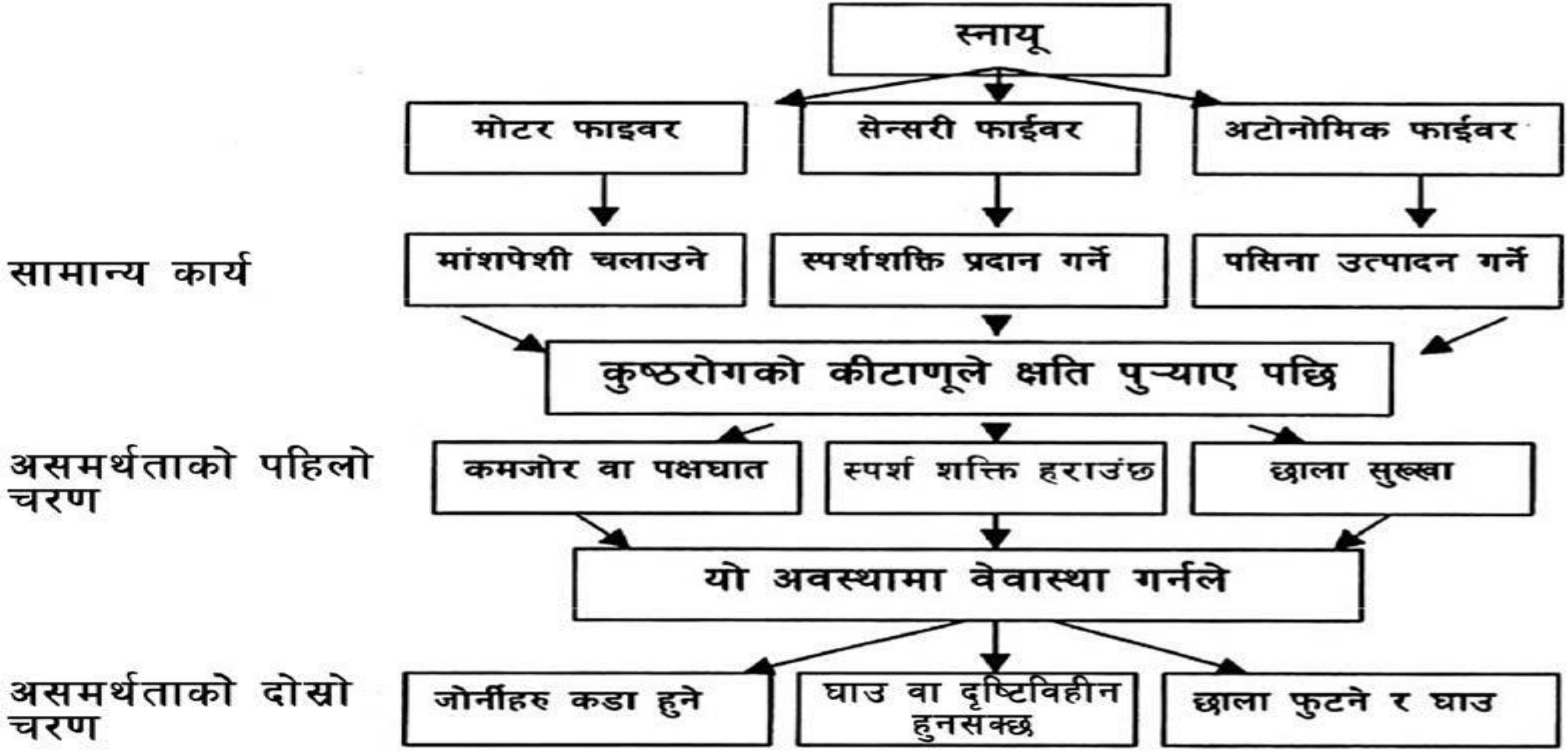

उपचार नगरे के हुन्छ ? ....

- आँखामा हुने असरहरु

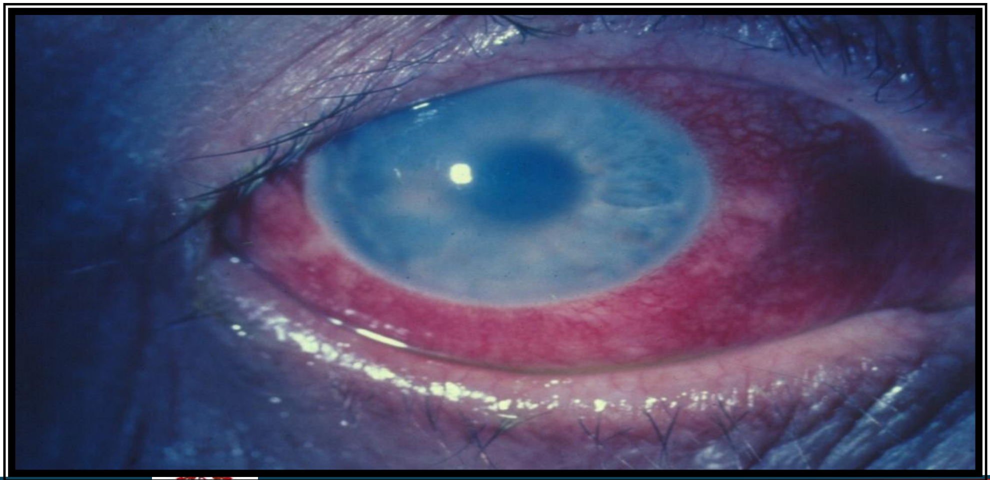

उपचार नगरे के हुन्छ ....

- हातमा हुने असर

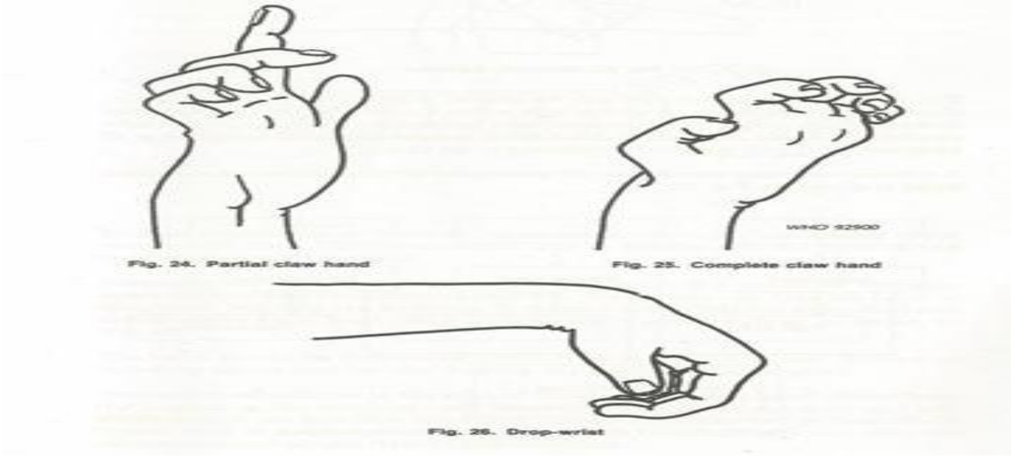

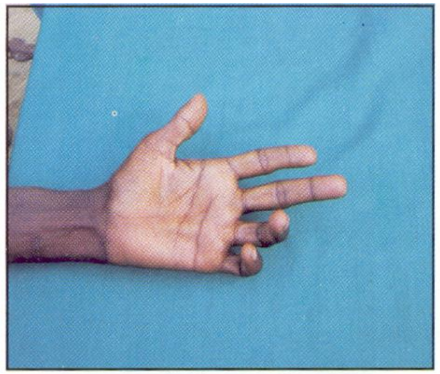

Ulnar claw

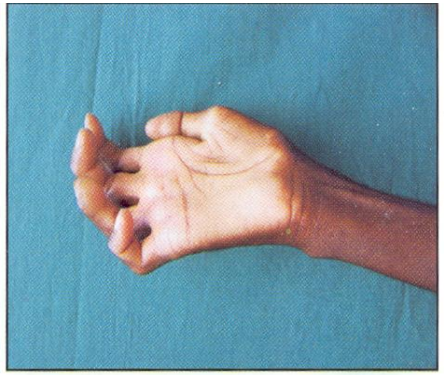

Clawing of all five fingers

उपचार नगरे के हुन्छ ? ....

- खुट्टामा हुने असर

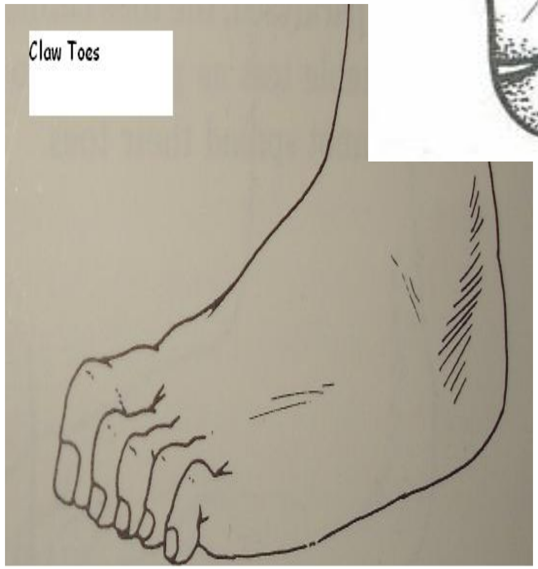

पर्वत जिल्लामा कुष्ठरोगका नयाँ विरामीहरु

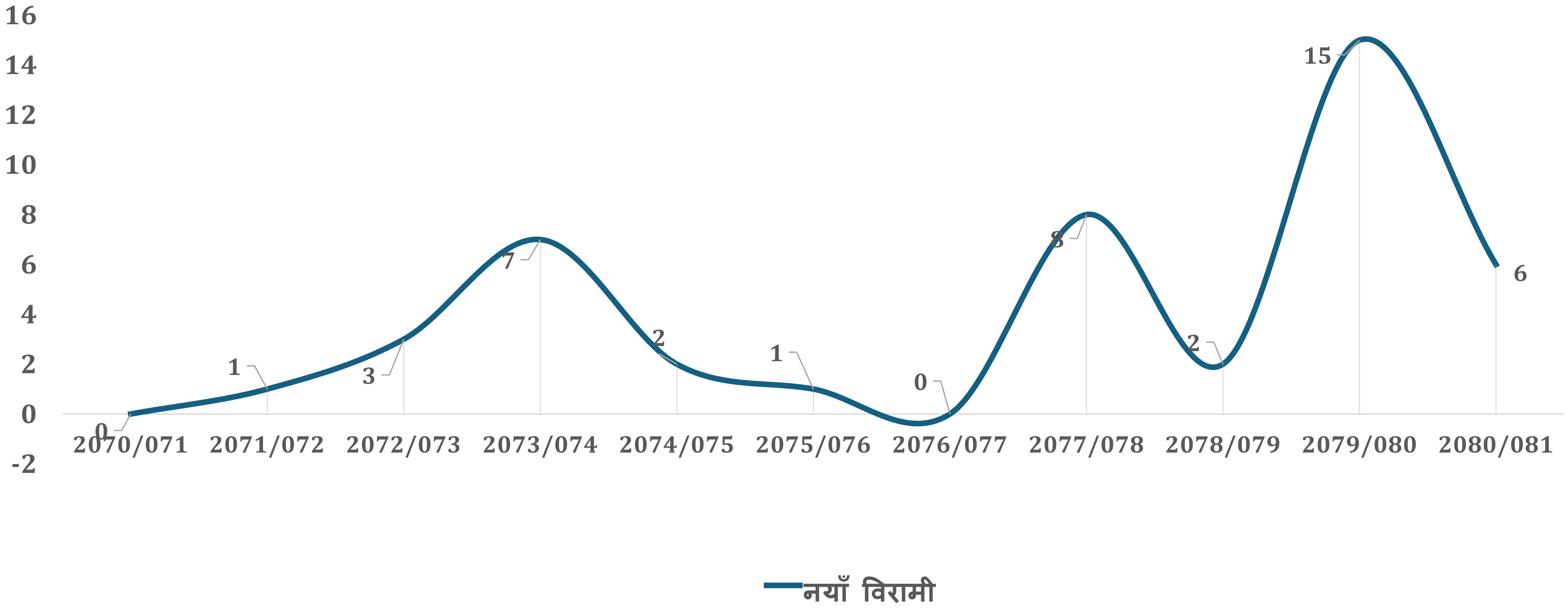

पर्वत जिल्लामा औषधी कहाँ पाईन्छ ?

- अस्पताल
- प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र
- स्वास्थ्य चौकी
- प्रेषण केन्द्रहरुमा

औषधी निशुल्क पाईन्छ।

कुष्ठरोगीमा पर्ने असरहरु

- शारीरिक असर
- आर्थिक असर
- मानसिक असर
- सामाजिक असर

सम्पर्क परिक्षणका केहि उदाहरणहरु

सरोकारवालाको भूमिका

- कुष्ठरोग प्रतिको भ्रम र डरलाई हटाउन परिवार र समुदायमा रोगको बारेमा सही जानकारी दिने तथा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- कुष्ठरोगको विरामीलाई नियमित उपचार गर्न सल्लाह दिने र उपचारको उपलव्धता बारेमा जानकारी गराउने ।
- कुष्ठरोगको शंका लागेका विरामीलाई स्वास्थ्य संस्थाहरुमा पठाई रोग निदान र उपचारमा सहयोग पुर्र्याउने ।
- कुष्ठरोगका विरामी र प्रभावितलाई आफ्नो परिवार र समुदायमा भेदभाव हुन नदिन रोग बारेमा सत्य तथ्य जानकारी दिने ।

विद्यार्थीहरुको भूमिका

•सचेतना फैलाउने भूमिका

लेप्रोसी संक्रामक रोग हो तर समयमै उपचार गरेमा पूर्ण रूपमा निको हुन्छ भन्ने सन्देश परिवार, साथीभाइ र समुदायमा फैलाउने।

•भ्रम र भेदभाव हटाउने

लेप्रोसी रोगीलाई हेप्ने, छुवाछुत गर्ने जस्ता गलत धारणा हटाउन सहयोग गर्ने र रोगीप्रति सहानुभूति देखाउने।

•प्रारम्भिक लक्षण पहिचानमा सहयोग

छालामा सेतो/सुन्निएको दाग, सुन्निनु वा संवेदना हराउनु जस्ता लक्षण देखिएमा स्वास्थ्य संस्थामा जान प्रेरित गर्ने।

•उपचार निरन्तरतामा सहयोग

लेप्रोसीका बिरामीलाई नियमित औषधि (MDT) पूरा समयसम्म खान प्रोत्साहित गर्ने।

•विद्यालय तथा समुदाय कार्यक्रममा सहभागिता

स्वास्थ्य शिक्षा, नाटक, पोस्टर, र्‍याली आदि कार्यक्रममार्फत लेप्रोसी नियन्त्रण सन्देश प्रवाह गर्ने।

विद्यार्थीहरुको भूमिका

•समुदाय–स्वास्थ्य संस्था बीच पुलको भूमिका

स्वास्थ्यकर्मीले दिएको सन्देश समुदायसम्म पुऱ्याउने र आवश्यक परेमा बिरामीलाई स्वास्थ्य संस्थासँग जोड्ने।

•स्वच्छता र स्वस्थ व्यवहार प्रवर्द्धन

व्यक्तिगत सरसफाइ, पोषणयुक्त आहार र स्वस्थ जीवनशैली अपनाउन प्रेरित गर्ने।

THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU
THANK YOU